

Defendant's Right to Image in Criminal Proceedings

Ali Khaleghi¹ | Mojgan Jahanmardi²

1. Corresponding Author: Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: akhaleghi@ut.ac.ir

2. Ph.D. Student, Criminal Justice and Criminology, Faculty of Law and Political Science, University of Tehran, Tehran, Iran. Email: Jahanmardi@ut.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:
Manuscript Received:
15 October 2024
Final revision received:
15 November 2024
Accepted:
9 December 2024
Published online:
10 December 2024

Keywords:
Criminal proceedings,
publicity,
image rights,
virtual space,
human rights

ABSTRACT

The exclusive jurisdiction of governments in criminal matters has been established by the theory of the modern government and the powers granted to them. In order to protect the rights of the accused and ensure the right of the society to monitor the performance of the government and inform about the criminal process, the public hearing as one of the principles of fair trial is foreseen in countries constitutions and international documents and includes the rights of the accused and the society. But the accused also has the right to privacy. One of its manifestations is the right to one's image, the violation of which in criminal proceedings can damage his dignity.

The contradictory situation of the two basic rights of public hearing and the right to the image In the criminal process, raise the question of how to reconcile them. This article by examining the aforementioned rights and considering the duties resulting from them, has come to the conclusion that these two rights are not in conflicting, contrary to what it seems at first, and it is possible to combine them, because the need to conduct proceedings in public requires providing It's possibility for citizens to directly monitor the work of the judicial system and guarantee a fair trial, not to know the identity and characteristics of the accused and the details of his private life. Therefore, allowing citizens to attend hearings and providing measures to protect people's privacy are among the duties of governments.

Cite this article: Khaleghi, Ali; Jahanmardi, Mojgan. (2024) "Defendant's Right to Image in Criminal Proceedings", *Criminal Law and Criminology Studies*, 11 (1): 135-152, DOI: <https://doi.org/10.22059/JQCLCS.2024.383560.1947>

© The Author(s).

Publisher: University of Tehran Press.

<https://doi.org/10.22059/JQCLCS.2024.383560.1947>

حق متهم بر تصویر در دادرسی‌های کیفری

علی خالقی^۱ | مژگان جهانمردی^۲

۱. نویسنده مسئول: دانشیار گروه حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

رایانامه: akhaleghi@ut.ac.ir

۲. دانشجوی دکتری حقوق کیفری و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران، تهران، ایران.

رایانامه: Jahanmardi@ut.ac.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۷/۲۴

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۰۸/۲۵

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۳/۰۹/۱۹

تاریخ انتشار:

۱۴۰۳/۰۹/۲۰

کلیدواژه‌ها:

حق بر تصویر،

حقوق بشر،

دادرسی کیفری،

علنی بودن،

فضای مجازی.

صلاحیت انحصاری دولت‌ها در امور کیفری، به‌واسطه نظریه دولت مدرن و اختیاراتی که به آنها اعطا می‌شود، تثبیت شده است. به‌منظور حفظ حقوق متهم و تأمین حق نظارت جامعه بر عملکرد حکومت و اطلاع‌رسانی از فرایند کیفری، علنی بودن دادرسی به‌عنوان یکی از اصول دادرسی منصفانه در قوانین اساسی کشورها و اسناد بین‌المللی پیش‌بینی شده و متضمن حقوق متهم و جامعه است، اما متهم علاوه بر آن، از حق بر حریم خصوصی نیز برخوردار است. یکی از جلوه‌های آن حق بر تصویر است که نقض آن در دادرسی‌های کیفری می‌تواند حیثیت او را لکه‌دار سازد. در فرایند کیفری دو حق اساسی دادرسی علنی برای نظارت وجدان جمعی و حق بر تصویر برگرفته از حق بر حریم خصوصی افراد وضعیت متناقضی را برای اعمال آن ایجاد و پرسش درباره چگونگی جمع میان آنها را مطرح می‌سازد. این مقاله با بررسی حقوق مزبور و در نظر گرفتن تکالیف حاصل از آنها به این نتیجه رسیده که این دو حق بر خلاف آنچه در ابتدا به‌نظر می‌رسد تعارض نداشته و امکان جمع آنها وجود دارد، زیرا لزوم انجام دادرسی به‌صورت علنی مستلزم فراهم ساختن امکان نظارت مستقیم شهروندان بر کار دستگاه قضایی و تضمین دادرسی منصفانه است، نه اطلاع از هویت و مشخصات متهم و جزئیات زندگی خصوصی او. از این‌رو هم عدم ایجاد مانع برای حضور شهروندان در جلسات دادرسی و هم فراهم کردن تمهیداتی برای حفظ حریم خصوصی افراد به‌ویژه متهم در رسیدگی کیفری از تکالیف دولت‌هاست.

استناد: خالقی، علی؛ جهانمردی، مژگان (۱۴۰۳). حق متهم بر تصویر در دادرسی‌های کیفری، مطالعات حقوق کیفری و جرم‌شناسی،

DOI: <https://doi.org/10.22059/JQCLCS.2024.383560.1947> ، ۱۳۵-۱۵۲، (۱) ۱۱

© نویسنندگان .

<https://doi.org/10.22059/JQCLCS.2024.383560.1947>

ناشر: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

۱. مقدمه

نظارت شهروندان بر روند اجرای قوانین و عملکرد حکومت، ابزار مشارکت آنها در اداره جامعه و تعیین سرنوشتشان است، به طوری که بدون امکان نظارت بر عملکرد دولت و بخش‌های عمومی جامعه، شرایط زیست سیاسی برای افراد فراهم نخواهد شد. به همین دلیل است که نظارت همگانی به عنوان یکی از شیوه‌های تضمین حق تعیین سرنوشت و آزادی و اراده افراد به منزله یکی از مظاهر حقوق بشر در جوامع دموکراتیک قلمداد شده است (احمدی، ۱۳۹۶: ۷۲۴).

یکی از راه‌های نظارت همگانی بر اجرای قانون در محاکم و نحوه عملکرد نظام عدالت کیفری در مواجهه با متهمان، فراهم کردن امکان حضور شهروندان در فرایند برگزاری محاکمات است. در واقع، امکان حضور افرادی غیر از اشخاص دارای سمت در پرونده در جلسه دادرسی به عنوان یکی از اصول دادرسی منصفانه شناخته شده که هم حق متهم و هم به عنوان ابزار نظارت جامعه بر روند رسیدگی قضایی، حق جامعه است (خالقی، ۱۳۸۳: ۲۹). پیشینه دادرسی علنی به رسیدگی اتهامی به دعوی اشخاص در یونان باستان بازمی‌گردد و در دادگستری مدرن ریشه آن را در نظریات فیلسوفان دوره روشنگری از جمله کانت (1: Lipping, 2019)، بکاریا و به ویژه بنتام می‌توان دید. بکاریا نظام تفتیشی در مرحله رسیدگی را تهدیدی برای آزادی متهم به شمار می‌آورد و برای تأمین مصالح جامعه قائل به تشریفات رسیدگی به صورت اتهامی یعنی علنی و تدافعی بود (بکاریا، ۱۷۶۴: ۱۳۸).^۱ بنتام نیز رسیدگی علنی را روح عدالت می‌دانست (Bentham, 1843: 316). فرض بر این است که با فراهم آمدن امکان حضور عموم مردم در دادگاه، نظارت بر رسیدگی موجب سلامت در رسیدگی می‌شود. در مقابل، متهم نیز بر حق بر تصویر خود و جلوگیری از انتشار آن را دارد. حق بر تصویر در یکی از آرای دادگاه اروپایی حقوق بشر چنین تعریف شده و ظاهراً در آن اصل بر عدم امکان انتشار تصویر گذاشته شده است: «تصویر [یک] شخص یکی از ویژگی‌های اصلی شخصیت او را تشکیل می‌دهد، زیرا ویژگی‌های منحصر به فرد فرد را آشکار کرده و فرد را از سایر افراد متمایز می‌کند. بنابراین حق فرد بر حفاظت از تصویر خودش یکی از مؤلفه‌های اساسی رشد شخصی اوست. اساساً فرض بر حق فرد برای کنترل استفاده از آن تصویر، از جمله حق امتناع از انتشار آن است».^۲ بنابراین حق بر تصویر یا هر ویژگی فیزیکی که سبب شناسایی شدن فرد شود متعلق به اوست، اما برخورداری از این حق در فرایند کیفری از زمان کشف جرم تا دوره تحقیق، محاکمه و محکومیت و حتی اجرای مجازات، اهمیت و ضرورت ویژه‌ای دارد. کارکرد تصویر در کشف جرم، تعقیب متهم، دادرسی علنی و تکلیف قانونی به انتشار حکم در پاره‌ای مواقع می‌تواند در تضاد با حق بنیادین حفظ حریم خصوصی باشد. وجود رسانه‌های آزاد، افزایش شبکه‌های اجتماعی در فضای مجازی و تأثیرگذاری افکار عمومی بر دست‌اندرکاران نظام عدالت کیفری موجب پیچیده‌تر شدن شرایط و سخت‌تر شدن پاسخ به پرسش‌هایی از این دست خواهد بود: آیا در مورد تعامل این حقوق، قانونگذار باید دست به تعیین چارچوب کلی بزند یا در خصوص مورد، تشخیص مقام قضایی تعیین‌کننده خواهد بود؟ حقوق سایر افراد درگیر در روند رسیدگی از جمله شهود، مطلعان و بزه‌دیده چه شرایطی خواهد داشت؟ رضایت فرد در چه زمانی باید اخذ شود، هنگام تصویربرداری یا هنگام انتشار تصویر؟ آیا امکان سلب این حق از افراد وجود دارد؟ در روند رسیدگی رضایت فرد یا اطرافیان و بازماندگان می‌تواند مؤثر در اجازه انتشار باشد؟ یا آن‌طور که برخی ادعا کرده‌اند باید با رعایت نظم عمومی و اخلاق حسنه باشد؟ به باور برخی

۱. بکاریا در کتاب رساله جرایم و مجازات‌ها چنین نتیجه می‌گیرد که «برای آنکه کیفر تمدی یک یا چند تن علیه شهروند خاصی تلقی نشود، باید پیش از همه علنی، سریع، ضروری و در شرایط خاص تا حد ممکن ملایم، متناسب با جرم و به حکم قانون، معین باشد» (بکاریا، ۱۷۶۴: ۱۳۸).

2. (Von Hannover V. Germany (no. 2), Grand Chamber judgment of 7 February 2012, § 96).

رسیدگی علنی در عصر حاضر بر خلاف سده هجدهم به واسطه سرعت انتشار اخبار موجب تهییج افکار عمومی و مغایر با کرامت انسانی متهم است (Biber 2019:401). در زمینه اهمیت رسیدگی علنی آثار متعددی از نویسندگان داخلی و خارجی انتشار یافته است که همگی بر اهمیت نظارت عمومی بر عملکرد دستگاه قضا برای برقراری عدالت در جامعه تأکید ورزیده‌اند. تأکید بر حفظ حقوق متهم و شاکی از طریق در معرض قضاوت بودن قاضی و دست‌اندرکاران عدالت کیفری وجه مشترک این مقالات است. برخی حقوقدانان نیز حق بر حریم خصوصی متهم را استثنای مهمی بر اصل رسیدگی دانسته و هنگام تعارض، اولی را مرجح بر دومی دانسته‌اند و در همین زمینه بر حفظ حق بر تصویر متهم و عدم انتشار مشخصات هویتی وی تأکید داشته‌اند.^۱ در هر دو دیدگاه با سنجش اهمیت هریک از این دو اصل سعی در رسیدن به راهکار مطلوب شده و به مخاطب این حقوق از این حیث که مخاطب اجرای حق چه شخصی است کمتر توجه شده است.

آنچه در این مقاله مورد بحث قرار خواهد گرفت ارائه راهکار برای بهبود اجرایی شدن اصل رسیدگی علنی و کاهش ایراداتی است که ممکن است از آن ناشی شود. بدینسبب بر این مسئله تأکید می‌شود که رسیدن به غایت عدالت جز با ارتقای حقوق طرفین درگیر در دعوا به‌ویژه متهم و توجه به منافع و مصالح جامعه امکان‌پذیر نیست و نظام عدالت کیفری باید موانع اعتماد تمامی افراد را برطرف کرده و در جلب اعتماد عمومی که ثمره آن احساس امنیت و عدالت است کوشش کند.

پاسخ به پرسش‌های پیشتر گفته‌شده مستلزم نگاه به جایگاه و خاستگاه حقوق مورد بحث و تصمیم‌گیری در خصوص نحوه رفع تعارض میان آنهاست. تعارض حقوق و تکالیف در ساحت حیات اجتماعی امر اجتناب‌ناپذیر بوده و نحوه مواجهه با این تعارض به نظریه‌ای که حق در آن تعریف می‌شود بستگی دارد. از این رو با توجه به نظریه‌ای که حق در آن تعریف می‌شود و اولویت‌هایی که دیدگاه مزبور بر آن مبتنی است می‌تواند نحوه تعامل حقوق و تکالیف اشخاص را تبیین کند. در این مقاله حقوق مورد بحث بر اساس دیدگاه جرمی والدرون^۲ در مقاله «حقوق در تعارض»^۳ بررسی شده‌اند.

در این زمینه ابتدا مبانی حق بر دادرسی علنی و اهمیت آن و در ادامه قلمرو آن بررسی می‌شود. سپس در خصوص حق بر تصویر و چالش‌های آن در رسیدگی دادگاه‌های بین‌المللی بحث خواهد شد و در بخش آخر نیز به مسئله حق بر تصویر متهم در رسیدگی کیفری پرداخته شده و تکالیف متناظر با حق رسیدگی کیفری که در ظاهر ممکن است با این حق در تعارض باشد، بررسی خواهد شد.

۲. مبانی حق بر دادرسی علنی

انسان‌ها در ساحت زندگی اجتماعی و در مواجهه با سایر افراد جامعه واجد حقوق و تکالیف می‌شوند، حقوق و تکالیفی که قوانین برای آنها ایجاد و حیات اجتماعی بر آنها تحمیل می‌کند. از قدیمی‌ترین زمینه‌های تحدید آزادی و تحمیل تکلیف به افراد، مجازاتی بوده که جامعه تعیین و اجرا می‌کرده است. کشف جرم، شناسایی مجرم و تعیین و اجرای مجازات مناسب موجب می‌شود که دیگران با دیدن اجرای عدالت احساس امنیت کنند. از این رو مشاهده این روند از طریق حضور در جلسه دادرسی و انتشار حکم آن بسیار مهم و دارای سابقه تاریخی است.

۱. ر.ک. غلاملو، ۱۳۹۰: ۱۱۱-۱۱۶.

2. Jeremy Waldron

3. Rights in Conflict

مشخص کردن تاریخی دقیق برای شروع برگزاری علنی جلسات رسیدگی به اندازه تعیین تاریخ دقیق اعمال اولین مجازات چالش‌برانگیز است، اما سابقه رسیدگی علنی در یونان باستان و صدر اسلام نشان می‌دهد که این شکل از رسیدگی در فرهنگ‌ها و تمدن‌های مختلف فارغ از تفاوت‌های آنها مرسوم بوده، هرچند در پی اهداف متفاوتی انجام می‌شده است.

حق بر دادرسی علنی ریشه در دو حق نظارت عمومی و حق بر دادرسی منصفانه دارد، بدین معنا که اولاً تأمین‌کننده امکان نظارت مردم بر عملکرد دستگاه قضایی است و ثانیاً این نظارت، امکان استفاده متهم از حقوق خود در یک رسیدگی منصفانه را فراهم می‌کند. در دادرسی علنی قضاوت قاضی بر اساس اصول رسیدگی منصفانه مورد داوری عموم قرار می‌گیرد، بنابراین به‌ویژه در کشور ما که قضاوت منصوب نهاد قوه قضاییه هستند نظارت بر آنها موجب تأمین اعتماد مردم نسبت به اجرای عدالت خواهد بود. از سوی دیگر انتصابی بودن قاضی در رسیدگی به جرائم که یک سوی آن متهم است و سوی دیگر آن، دادستان به‌عنوان نماینده حاکمیت، موجب ایجاد شبهه بر اصل بی‌طرفی قاضی خواهد بود، که علنی بودن رسیدگی می‌تواند موجب رفع این شائبه شود. در منابع دینی هم تأکید بسیاری بر اجتناب از در معرض تهمت قرار گرفتن شده است.^۱ از سوی دیگر با وجود مطبوعات آزاد نهاد رسیدگی‌کننده، اجرا و اعمال عدالت را اطلاع‌رسانی می‌کند (Bentham, 1843: 1019).

از منظر اندیشمندان فایده‌گرا رسیدگی علنی تأثیر بازدارندگی عام نیز خواهد داشت. مشاهده سرنوشت ناقضین قانون لمس حتمیت و قطعیت برخورد با برهم زندگان نظم جامعه موجب تنبه دیگران از ارتکاب رفتار مشابه خواهد بود. ثمره مشاهده قانون‌مداری و عدالت‌محوری نظام رسیدگی کیفری انتقال حس نظم و امنیت به شهروندان و تأثیر مثبت اقتصادی نیز در پی خواهد داشت.

امکان اطلاع و نقد قدرت یکی از جلوه‌های نظریه قرارداد اجتماعی رالز است (Rawls, 1999: 47). نظارت دقیق بر اجرای حاکمیت قانون بر عهده رسانه‌ها و مردم بوده (Bingham, 2011: 68)، همان‌طور که از لرد استین^۲ نقل شده، آزادی بیان یک سوپاپ اطمینان است و مردم تصمیماتی را که به ضررشان گرفته می‌شود، در صورتیکه اصولاً امکان تأثیرگذاری بر آنها را داشته باشند، راحت‌تر می‌پذیرند (Wrag, op.cit:4).

دادرسی علنی به‌عنوان یکی از اصول دادرسی منصفانه تضمین‌کننده حق برابری شهروندان در مقابل اجرای عدالت است. آنچه عموم مردم از دستگاه قضا توقع دارند، توجه برابر به تک‌تک شهروندان در رسیدگی به شکایات و برخورد یکسان با آنها هنگام تخطی از قوانین است. بنابراین با امکان حضور در جلسه رسیدگی این اطمینان به آنها داده خواهد شد که رسیدگی و قضاوت نسبت به نقض قانون برای افراد در جایگاه و طبقات متفاوت اجتماعی یکسان خواهد بود. در همین زمینه به‌نظر نمی‌رسد افشای هویت طرفین درگیر توسط دستگاه قضا یا ضابطین ضروری باشد، زیرا آنچه در رسیدگی علنی (علاوه بر رفتار و انگیزه‌های متهم) در معرض نقد قرار می‌گیرد، رفتار قاضی با این فرد است و از این‌رو فارغ از اطلاع از اینکه چه کسی در جایگاه حضور دارد، نحوه برخورد قاضی باید مورد قضاوت قرار گیرد؛ امری که در سایر مراحل رسیدگی هم توجه به آن ضروری است. این تفکیک کماکان باید مورد توجه باشد که افشای هویت توسط دستگاه قضا با فراهم کردن امکان حضور رسانه‌های مختلف و اطلاع از جریان دادرسی متفاوت است. در مورد اخیر نظارت بر اخبار پخش‌شده و رعایت حق بر حریم خصوصی متهم با مقررات دیگری قابل اعمال بوده و از حیطة تکالیف دستگاه قضایی خارج است. بدیهی است حضور رسانه‌ها در جریان دادرسی از ابتدا تا انتها ذیل حق آزادی بیان

۱. در حدیث نبوی آمده است: «اتقوا من مواضع التهم».

2. Lord Steyn

موضوع مورد مناقشه دیگری است.^۱ شرایط ایجاد جمع میان این حقوق در دادگاه برخی کشورها پیش‌بینی شده، به‌ویژه در دادگاه‌های بین‌المللی که به لحاظ شخصیت متهم و ابعاد اتهامات مورد رسیدگی روند رسیدگی به‌صورت برخط و به‌طور زنده پخش می‌شود.^۲

۳. قلمرو رسیدگی علنی

حدود دادرسی علنی از موضوعات مهمی است که کمتر به آن پرداخته شده، اینکه رسیدگی علنی ناظر به چه مرحله‌ای باید باشد و با حضور چه افرادی رسیدگی از حالت محرمانه خارج و به‌صورت علنی انجام می‌شود، پرسش‌های مهمی است که نظام‌های حقوقی پاسخ‌های متفاوتی به آن داده‌اند. کشورهایی که متأثر از نظام حقوقی رومی-ژرمنی هستند، قائل به شیوه رسیدگی مختلطاند و علنی بودن رسیدگی را ناظر بر مرحله رسیدگی در دادگاه می‌دانند (خالقی، ۱۳۸۳: ۴۰). از اینرو قانونگذار در ماده ۳۵۲ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ علنی بودن را به جلسات دادگاه منحصر کرده و در ماده ۹۱ این قانون به‌صراحت مرحله تحقیقات مقدماتی را محرمانه دانسته است که درجه‌ای بالاتر از غیرعلنی بودن است.^۳ این در حالی است که برخی ضرورت رسیدگی علنی را به تمامی مراحل درگیری در نظام عدالت کیفری از مواجهه با ضابطان قضایی تا انتشار آرای دادگاه‌ها تسری داده‌اند (Wrag, op.cit:1).

تعیین حدود و قلمرو دادرسی علنی، به تعیین مؤلفه‌های رسیدگی علنی وابسته است. مؤلفه‌های دادرسی علنی را حضوری بودن، ذیر بودن جلسات دادرسی برای شهروندان، شفاهی و ترافعی بودن دادرسی، حضور رسانه‌ها در دادگاه و امکان انتشار جریان دادرسی، قرائت علنی حکم و امکان دسترسی عموم به آرای دادگاه (راسته و همکاران، ۱۴۰۰: ۹) برشمرده‌اند. در دادرسی علنی باید امکان حضور شهروندان در جلسات دادرسی فراهم شود. اطلاع‌رسانی به‌موقع از زمان جلسات و برگزاری دادگاه در مکانی که امکان حضور مردم باشد (راسته و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۳)، از ملزومات تحقق این مهم است.

برخی قلمرو دادرسی علنی را به امکان اطلاع عموم از روند رسیدگی از دستگیری متهم و نحوه برخورد پلیس با افراد صاحب مقام و افراد عادی جامعه گسترش داده‌اند که به‌نظر می‌رسد با مبنای نهاد «حق بر دادرسی علنی» که فراهم‌آورنده امکان نظارت مردم بر دستگاه قضاست، همسو نیست. مثال‌های^۴ ارائه‌شده از لزوم توسیع علنی بودن دادرسی به برخورد ضابطان قضایی به‌ویژه پلیس با متهمان ناظر بر عملکرد این دستگاه در برخورد با متهمان و رعایت حقوق شهروندی ایشان است (Wrag, op.cit:6). با وجود این به‌نظر می‌رسد با توجه به اینکه در این مرحله ممکن است حتی هنوز اتهامی متوجه متهم نشده باشد و با توجه به اینکه فراهم کردن امکان دسترسی و حضور اشخاص غیر درگیر در پرونده عملاً در تمامی مراحل تحقیقات مقدماتی و کشف جرم ممکن نیست و از سوی دیگر امکان از دست رفتن شواهد و یا افشای مدارک غیرمرتبط وجود دارد غیرعلنی بودن این مراحل ارجح است.^۵

۱. در همین مورد و اهمیت حضور رسانه‌ها در سایر مراحل دادرسی می‌توان به انتقاداتی که در پی انتشار تصاویر گرفته شده از حضور یکی از مقامات پیشین در مرحله بازداشت موقت نسبت به رفتار متفاوت ضابطان بیان شد اشاره کرد. از جمله گزارش سایت خبری روزنامه دنیای اقتصاد به نشانی: <https://donya-e-eqtesad.com> کد خبر ۳۵۶۰۳۹۴ مورخ ۱۳۹۸/۰۵/۲۴.

2. How to Attend a Hearing, <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press&c=> (last visited on 04/05/2022)

۳. برای دیدن مفهوم و مقایسه محرمانه بودن و غیرعلنی بودن، ر.ک: خالقی، آیین دادرسی کیفری، ج ۱، چ ۴۷، تهران، شهر دانش، ۱۸۰-۱۸۴.

این منبع در منابع پایانی نیامده است. تمام منابعی که در پاورقی آمده، در انتهای مقاله

هم بیاید. سال ذکر شود

4. Richard v BBC & South Yorkshire Police

۱. در ایالات متحده که مدارک جمع‌آوری شده و گزارش مأموران پلیس حتی نسبت به متهم محرمانه محسوب می‌شود و امکان دسترسی به این اسناد توسط متهم وجود ندارد، بعضاً حق بر حریم خصوصی مأمورین پلیس را علت آن عنوان کرده‌اند. برخی

بدیهی است اطلاع‌رسانی نسبت به پرونده یا تهیه گزارش و انتقاد از عملکرد هریک از مقامات درگیر فارغ از اصل دادرسی علنی ذیل چتر حمایتی اصل آزادی بیان خواهد بود. در این خصوص افشای اطلاعات متهم توسط شاکی یا دیگران پیش از صدور حکم نهایی ضمانت اجرا و مجازات پیش‌بینی‌شده در خصوص جرم افترا را دارد.^۱ از این رو بیان جزئیات رسیدگی و اطلاعاتی که متهم یا متهمان در پرونده به صورت داوطلبانه در اختیار رسانه‌ها قرار می‌دهند، امری است که نسبت به اصل دادرسی علنی خروج موضوعی دارد.

طرفداران توسیع حوزه دادرسی علنی دلایل دیگری نیز در حمایت از مدعی خود ارائه کرده‌اند و آن اینکه افشای اطلاعات و جزئیات پرونده به رسیدگی بهتر و کشف اطلاعات جدید منجر می‌شود. به گونه‌ای که سایر بزه‌دیدگان و شهود احتمالی با اطلاع از آغاز پیگیری و تحقیقات در خصوص متهمی خاص یا واقعه‌ای خاص برای ارائه اطلاعات جدید و کشف بهتر حقیقت داوطلب خواهند شد. چه بسا ارائه رسمی اطلاعات توسط مقامات مربوطه مانع از پخش شایعات و اطلاعات نادرست به ضرر متهم شود (Wrag, op.cit:6).

در مقابل، در مخالفت با این نهاد گفته شده است که رسیدگی علنی موجب هتک حیثیت متهم می‌شود؛ به طوری که در مذاکرات مربوط به تصویب اصل رسیدگی علنی در محاکم در مجلس خبرگان قانون اساسی نیز مورد بحث بوده و از سوی یکی از نمایندگان، پاسخی مشابه پاسخ طرفداران توسعه قلمرو اصل مزبور به این ایراد داده شده است.^۲

از سوی دیگر حساسیت برخی موضوعات و برخی افراد درگیر در پرونده‌های مورد رسیدگی موجب شده است قوانین داخلی و اسناد بین‌المللی استثنائاتی برای دادرسی علنی قائل شوند. هرچند محدوده و مصادیق استثنائات دادرسی علنی مناقشه‌برانگیز است و همین موضوع انتقادهایی را از حیث امکان توسعه مفهوم و مصادیق موارد مزبور توسط قاضی و خدشه بر اصل رسیدگی علنی وارد آورده و توسعه استثنائات دادرسی علنی را مصداق قاعده قبح تخصیص اکثر دانسته‌اند (اللهیاری و طباطبائی لطفی، ۱۴۰۰: ۹).

یک نکته مهم در خصوص علنی بودن دادرسی در حقوق موضوعه ما این است که با تعریف ارائه‌شده در تبصره ماده ۳۵۲ قانون آیین دادرسی کیفری (عدم ایجاد مانع برای حضور افراد در جلسات رسیدگی) معلوم می‌شود که قانونگذار به حضور فیزیکی اشخاص در جلسه رسیدگی توجه داشته است. اگر به این نکته، تبصره ۱ ماده ۳۵۳ همان قانون را اضافه کنیم که مقرر می‌دارد: «هرگونه عکس‌برداری یا تصویربرداری یا ضبط صدا از جلسه دادگاه ممنوع است...»، به این نتیجه می‌رسیم که پخش صوتی - تصویری جریان محاکمه در رادیو و تلویزیون یا در فضای مجازی

نویسندگان غیرمحرمانه بودن این مرحله از رسیدگی یا غیرمحرمانه تلقی کردن اسناد مزبور نسبت به متهم و تیم دفاعی وی را پیشنهاد کرده‌اند. این موضوع با مطالبه شفافیت و پاسخگویی نیروی پلیس به‌عنوان بازوی اجرایی دستگاه قضایی در راستای اهداف حق رسیدگی علنی است. Nathaniel North : The Right to Privacy vs. the Right to a Fair Trial: Police Officer Disciplinary Records

11 November 2023 : available at: <https://medium.com/@northpolenatethe-right-to-privacy-vs-the-right-to-a-fair-trial-police-officer-disciplinary-records-38b86be3d3a6>

۲. ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری ۱۳۹۲: «انتشار جریان رسیدگی و گزارش پرونده که متضمن بیان مشخصات شاکی و متهم و هویت فردی یا موقعیت اداری و اجتماعی آنان نباشد، در رسانه‌ها مجاز است. بیان مفاد حکم قطعی و مشخصات محکوم علیه فقط در موارد مقرر در قانون امکان‌پذیر است. تخلف از مفاد این ماده در حکم افتراست.»

۳. «... فرمودند تناقض خواهد بود و اگر محاکمه‌ای علنی شود برای متهم هتک حرمت می‌شود. من نمیدانم کسی که متهم شده، بازپرسی شده و به کلانتری رفته و پرونده‌ای برای او تشکیل شده، اگر در محاکم عدل و در حضور عده‌ای حاضر شود و از حق و حقوق خودش دفاع کند، به حیثیتش لطمه می‌خورد و هتک حرمت می‌شود؟...» (اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی، ۱۳۶۴: ۱۶۷۶).

به صورت برخط یا غیر آن موافق با حکم اخیر نیست، زیرا درحالیکه صرف تصویربرداری یا ضبط صدا از جلسه محاکمه ممنوع است، به طریق اولی انتشار آن هم ممنوع است. اجازه مذکور در متن ماده ۳۵۳ به رسانه‌ها برای «انتشار جریان رسیدگی و گزارش پرونده» هم ناظر بر اطلاع‌رسانی از پرونده برای عموم است، آن هم مشروط به اینکه این اقدام «متضمن بیان مشخصات شاکی و متهم و هویت فردی یا موقعیت اداری یا اجتماعی آنان نباشد» و بدیهی است که انتشار یا پخش تصویر چهره متهم، متضمن ارائه مشخصات ظاهری او و در نتیجه ممنوع است. نیاز به تصریح ندارد که ادامه تبصره ۱ ماده ۳۵۳ مبنی بر اینکه «...اما رئیس دادگاه می‌تواند دستور دهد تمام یا بخشی از محاکمات تحت نظارت او به صورت صوتی یا تصویری ضبط شود»، صرفاً دلالت بر «ضبط» برای دادگاه دارد، نه «پخش» برای عموم.

۴. رویکرد دادگاه‌های بین‌المللی به حق بر تصویر در رسیدگی علنی

همان‌طور که گفته شد علنی بودن رسیدگی از سویی حقوق متهم را تضمین می‌کند و از سوی دیگر حقی برای نظارت جامعه بر دستگاه قضایی است. این مسئله در خصوص نظام بین‌المللی عدالت کیفری با اهمیت بیشتری مورد توجه است. متهم در پرونده‌هایی که در این دادگاه‌ها مورد رسیدگی قرار می‌گیرد، اغلب افراد صاحب‌منصب و بانفوذند که تشکیلات و سازمان و طرفدارانی در منطقه خود و حتی فراتر از آن ممکن است داشته باشند. از سوی دیگر ابعاد جرائم اتهامی به‌طور معمول چنان گسترده است که بزه‌دیدگان مستقیم و غیرمستقیم بسیاری در انتظار اجرای عدالت در خصوص وی هستند، چنین شرایطی موجب شده است که بعضاً امکان پخش مستقیم و زنده دادگاه به صورت برخط نیز فراهم آید.

بند ۱ ماده ۱۴ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و ماده ۱۰ اعلامیه جهانی حقوق بشر بر علنی بودن رسیدگی به اتهامات به‌عنوان یکی از مهم‌ترین جنبه‌های حق رسیدگی عادلانه اشاره می‌کند. ماده ۶۷ اساسنامه رم به‌عنوان مبنای دیوان کیفری بین‌المللی و رویه این دادگاه^۱، کنوانسیون‌های منطقه‌ای حقوق بشر از جمله ماده ۴۰ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر و ماده ۶ دادگاه اروپایی حقوق بشر، بند ۵ ماده ۸ کنوانسیون آمریکایی حقوق بشر و بند ۱ ماده ۱۴ دادگاه بین‌آمریکایی حقوق بشر^۲، ماده ۱۰ پروتکل منشور حقوق بشر و مردم آفریقا و اصول و اولین ماده راهنمای حق بر رسیدگی منصفانه و مشاوره حقوقی در کمیسیون آفریقایی حقوق بشر و مردم، همچنین قواعد رسیدگی در دادگاه حقوق بشر و مردم آفریقا^۳ و بند ۲ اصل ۵۲ همگی بر ضرورت رسیدگی علنی تأکید کرده‌اند.

برخی عقیده دارند وظیفه دادگاه‌ها برای فراهم آوردن چنین امکاناتی در راستای اصل علنی بودن رسیدگی در تمامی مراحل رسیدگی بعضاً در تعارض با فرض بی‌گناهی متهمان قرار می‌گیرد، به‌ویژه اینکه در دادرسی‌های بین‌المللی با توجه به اهمیت و شدت جرم و اطلاع عموم مردم از جنایات رخ داده، نشان داده شدن تصویر متهمان در رسانه‌ها قطعاً بدون سوگیری نخواهد بود^۴ (Kremens 2014: 28). ابعاد گسترده جرائم مورد بررسی توجه هرچه بیشتر رسانه‌ها را نیز در پی دارد و به‌طور معمول هویت متهم بر عموم آشکار است.

در مقررات مربوط به دیوان کیفری بین‌المللی علاوه بر اینکه بر حفظ امنیت و حمایت از حقوق بزه‌دیده و شهود تأکید شده، در موارد متعددی به رعایت حریم خصوصی متهم، بزه‌دیده و شهود

1. <https://www.icc-cpi.int/visit>

2. Inter-American Court of Human Rights

3. African Court on Human and Peoples' Rights

4. Kremens (2014)

تصریح شده و تا آنجا که موجب تقابل با روند رسیدگی عادلانه نباشد رعایت این موارد الزامی است. این حمایت از لحظه ثبت اطلاعات شهود و بزه‌دیده به ایشان اعلام می‌شود و می‌توانند در خصوص معیارها و میزان حفاظت دادستان را راهنمایی کنند و در مواردی که ارائه اطلاعات به دادگاه آنها را در خطر قرار دهد، امکان استفاده از دستیار برای ادای شهادت را خواهند داشت.

در مرحله پیش‌دادرسی، بخش C قسمت سوم ماده ۵۷ اساسنامه رم رعایت حفظ حریم خصوصی فرد بازداشت یا احضار شده و بزه‌دیده و شهود را ضروری می‌داند. ماده ۶۸ این مقرر ذیل بخش حمایت از بزه‌دیده و شهود در روند رسیدگی به موضوع حفظ حریم خصوصی و امنیت و رفاه بزه‌دیده و شهود به‌ویژه در جرائم جنسی و افراد زیر سن قانونی پرداخته و حتی بخش دوم این ماده موارد استثنایی رسیدگی علنی در این دادگاه را به‌منظور حفاظت از هویت این افراد عنوان می‌کند. ماده ۱۲ اعلامیه جهانی حقوق بشر ماده ۱۷ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی و ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر از حق حریم خصوصی و زندگی خانوادگی مصون از تعرض یاد می‌کنند. یکی از مصادیق این حق «حق بر تصویر» است.

در تمامی موارد مذکور و سایر دادگاه‌های بین‌المللی رسیدگی کننده به جرائم بین‌المللی از جمله دادگاه بین‌المللی یوگسلاوی سابق و ... همچنین ماده ۱۴ کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی رعایت حریم خصوصی متهم، بزه‌دیده و شهود تا آنجایی الزامی است که با اصول دادرسی منصفانه از جمله علنی بودن رسیدگی مغایرتی نداشته باشد.

حقوق متهم در دادگاه‌های بین‌المللی ناظر بر تکالیف مقام تعقیب و در نتیجه ابزار محدود ساختن قدرت دادستان است. از آنجا که ابعاد جرائم بین‌المللی اغلب سیاسی است و ممکن است نتیجه دادگاه به‌جای کشف واقعیت، عرصه تسویه حساب مقامات دولت‌های پیروز یا قدرتمند شود، ضرورت تأمین حقوق متهم در این زمینه بیش از پیش احساس می‌شود. در دادرسی‌های بین‌المللی، با توجه به اینکه متهمان نوعاً علاوه بر دفاع از خود، بیانیه‌های سیاسی نیز قرائت می‌کنند و تمایل بیشتری به رسانه‌ای شدن و پخش مستقیم جریان دادرسی دارند، رویه دادگاه‌های بین‌المللی متمایل به پخش رسیدگی از مرحله بازپرسی تا جلسه رسیدگی به‌صورت برخط است.

۵. تکالیف متناظر با حق دادرسی علنی

شناسایی حق بر تصویر از جهت مبانی حقوقی چندان دشوار نیست، هرچند تعیین ماهیت آن بحث مفصلی را می‌طلبد، اما در روند رسیدگی کیفری بی‌شک این حق از زمره حقوق اساسی افراد است. همان‌طور که گفته شد، حق بر رسیدگی علنی موجب تکلیف بر فراهم ساختن امکان دسترسی مردم بر روند رسیدگی و نظارت بر دستگاه قضاست، در مقابل حق بر تصویر یکی از مصادیق مهم حق بر حریم خصوصی حقی منفی و سلبی است و نباید مورد استفاده ابزاری حکومت قرار گیرد. تکلیفی که متناظر با چنین حقی ایجاد می‌شود، حمایت از حق در قالب ایجاد ضمانت اجرا برای نقض‌کنندگان آن است. در نظام عدالت کیفری چالش بین حق بر تصویر و حق اساسی مانند حق بر دادرسی علنی حق بر آزادی بیان و ایجاد توازن میان آنها اهمیتی دوچندان پیدا می‌کند. اگرچه فرض بر بی‌گناهی متهم تا صدور حکم قطعی از سوی مراجع صالح است، اما انتشار تصویر متهم و سایر افراد درگیر در پرونده به‌ویژه رسیدگی‌های کیفری به ایجاد حس شرم برای متهم و خانواده وی منجر می‌شود. این احساس منحصر به متهم نیست و گاه بزه‌دیده و شهود نیز با چنین حسی مواجه‌اند و رسیدگی علنی می‌تواند مانعی نسبت به حضور ایشان در جلسه دادرسی و احقاق حقوقشان باشد.

در توجیه اهمیت رسیدگی علنی در این موارد، برخی عنوان کرده‌اند در همه موارد لزومی به حفظ آبروی اشخاص نیست و ریختن آبروی برخی افراد، نه‌تنها جایز، بلکه واجب است (اسکندری، ۱۳۹۰: ۳۱۴).

این در حالی است که اصل براءت و فرض بی‌گناهی متهم تا هنگام صدور حکم استثنایی بر کلیت قاعدهٔ وجوب حفظ حرمت افراد وارد نمی‌آورد و دلیلی بر هتک حیثیت فردی که خطایش اثبات نشده، نیست. مایهٔ عبرت قرار دادن سرنوشت افراد آن‌گونه که فایده‌گرایان نخستین عنوان می‌کردند، از اهداف نظام عدالت نیست، بلکه اجرای صحیح و منصفانهٔ عدالت است که به ایجاد حس بازدارندگی فارغ از اینکه خطاکار چه کسی و دارای چه جایگاه و عنوانی است، منجر می‌شود. جلوگیری از بزهکاری ثانویه، حمایت از بزه‌دیده، جامعه‌پذیر کردن بزهکار و ایجاد نهادهای حمایتی از خانواده‌های آسیب‌پذیر افراد بزهکار باید اولویت نظام عدالت کیفری باشد.

موضوع گاهی بیش از اعتبار و حیثیت به دلایل امنیتی اهمیت پیدا خواهد کرد. امنیت و سلامت متهم، بزه‌دیده و شهود پرونده^۱ به‌ویژه در جرائم سازمان‌یافته و جرائم جنسی در پرتو محرمانه بودن رسیدگی و عدم نشر اطلاعات از جمله تصویر افراد درگیر تضمین خواهد شد. این مهم در خصوص وضعیت اطفال و نوجوانان اهمیت بیشتری نیز پیدا خواهد کرد. به همین سبب به نظر برخی نویسندگان «حفظ کرامت انسانی بزه‌دیده تأثیر بسزایی در کاهش رقم سیاه بزه‌دیدگی و به تبع آن در بزهکاری دارد، چون احترام به بزه‌دیده موجب می‌شود که او برای مراجعه به دستگاه عدالت تمایل بیشتری داشته باشد و از طرف دیگر چنین اقدامی در جلب اعتماد و اطمینان بزه‌دیده به دستگاه عدالت کیفری زمینه‌ساز و تأثیرگذار است. اگر بزه‌دیده مورد پذیرش مطلوب قرار گیرد، امید و خوش‌بینی نسبت به عملکرد دستگاه مزبور بیشتر می‌شود...» (ابراهیمی، ۱۳۸۴: ۲۹۴).

با حضور بیش از پیش رسانه‌های جمعی که تأثیر عمیقی بر فهم انسان معاصر از مفهوم اطلاع‌رسانی گذاشته است، مفهوم حق بر رسیدگی علنی و حق بر نظارت عموم بر فرایند دادرسی هم با چالش‌های جدیدی روبه‌روست. پیشتر نگاه به رسانه، نگاهی ابزارگرایانه بود که صرف اطلاع‌رسانی و جابه‌جایی اخبار را در برمی‌گرفت. امروزه اما رسانه‌های جمعی اهداف متفاوتی را دنبال می‌کنند و از سوی دیگر در دوره‌ای افراد به‌صورت مداوم در معرض اخبار مختلف قرار می‌گیرند، نحوهٔ اطلاع‌رسانی درک آنها را از واقعیت تحت تأثیر قرار می‌دهد.

بنابراین، بحث افشای اطلاعات متهم در روند رسیدگی دو بعد خواهد داشت، اول تکلیف دادگاه به فراهم ساختن امکان دسترسی به روند رسیدگی و عملکرد نظام عدالت کیفری و دوم نحوهٔ مواجههٔ افراد عادی و رسانه‌ها با اطلاعات موجود در پرونده. مطلق انتشار تصویر نباید ممنوع باشد. هر آنچه در دادگاه قابل رؤیت است، باید برای همه در دسترس باشد و طبیعتاً این رسانه است که شرایط انتشار کمتر مغرضانه‌تری را فراهم می‌کند. اما نسبت به برخی مسائل انتشار تصویر و افشای هویت مطلقاً باید ممنوع شود و آن زمانی است که مصالح افراد در معرض آسیب در میان باشد. برای مثال رسیدگی به دعاوی خانوادگی، اطفال^۲ و دعاوی مرتبط با اعمال خلاف عفت عمومی به‌صورت غیرعلنی برگزار شود و افشای هویت طرفین درگیر در پرونده باید ممنوع باشد.

دومین حیطة‌ای که ممنوعیت مطلق مورد پذیرش قرار گرفته، مصالح و امنیت ملی کشورهاست. در این صورت نیز دادگاه با تکلیف در دسترس قرار دادن اطلاعات پرونده و فراهم کردن امکان

۱. مادهٔ ۱۸ دستورالعمل نحوهٔ تحقیق و رسیدگی با استفاده از سامانه‌های الکترونیکی: «در صورتیکه با وجود بیم خطر جانی یا حیثیتی و یا ضرر مالی برای شاهد یا مطلع و یا خانوادهٔ آنان، استماع اظهارات ایشان ضروری باشد، مقام قضایی با ذکر علت قانونی، بدون امکان مشاهدهٔ تصویر برای اشخاص پرونده از آنان تحقیق می‌نماید. در صورتیکه مقام قضایی احتمال دهد امکان شناسایی از طریق صدای شاهد یا مطلع وجود دارد، صدا نیز قطع و پس از تنظیم صورتجلسه متن اظهارات برای شرکت‌کنندگان و حاضران قرائت می‌شود».

۲. در خصوص جرائم اطفال تصریحی به رسیدگی غیرعلنی در قانون آئین دادرسی کیفری ۱۳۹۲ نشده است، اما حضور سایر افراد غیر درگیر در پرونده منوط به موافقت قاضی است (کشکولیان و حیدری، ۱۴۰۰: ۴۱).

نظارت همگانی مواجه نیست. هر دو مورد در قانون داخلی^۱ و مقررات دادگاه‌های بین‌المللی مورد پذیرش قرار گرفته است.

مواردی که رسیدگی به صورت غیرعلنی برگزار می‌شود، باید محدود و مضیق تفسیر شود و دادگاه باید ضمن صدور قرار غیرعلنی بودن رسیدگی همچون سایر تصمیمات اتخاذی دلایل و توجیهات لازم برای اتخاذ این تصمیم را بیان کند. همان‌طور که گفته شد رسیدگی به صورت علنی تکلیف دادگاه و حق جامعه و متهم است. در صورت وجود دلایل کافی برای غیرعلنی بودن رسیدگی هنگامی که توجیه کافی برای عدم ایجاد مانع جهت حضور افراد در جلسه رسیدگی وجود دارد، به طریق اولی هرگونه انتشار اطلاعات از جریان رسیدگی از جمله انتشار تصویر متهم در پرونده نیز ممنوع خواهد بود.

۵. ۱. قابل دسترس ساختن اطلاعات به عنوان تکلیف دادگاه

عدالت قضایی مفهوم ثابتی نیست و در طول زمان در حال تکامل است، از جمله گسترش حیطة حمایتی از متهم، تغییرات ساختاری که حس منصفانه بودن دادرسی را ایجاد می‌کند (Bingham op.cit: 108). به عبارتی «آموزه دادرسی منصفانه مبتنی بر این اندیشه است که در یک «الگوی دادرسی کرامت‌مدار» نه تنها برآیند رسیدگی، بلکه فرایند آن نیز باید مبتنی بر انصاف و عدالت باشد» (مهرا و قلی‌پور، ۱۴۰۰: ۶۴). بنابراین نظام عدالت کیفری به جای عبرت قرار دادن سرنوشت فرد برای دیگران باید با نشان دادن دقت در اجرای عدالت دیگران را با نتیجه نقض قانون مواجه سازد. حفظ حقوق اساسی و انسانی متهم و سایر اشخاص در پرونده از مهم‌ترین مواردی است که علاوه بر فراهم آوردن شرایط مناسب در روند رسیدگی جهت حصول نتیجه و تصمیم‌گیری دقیق‌تر موجب احساس امنیت و اعتماد مردم به دستگاه قضایی می‌شود. اطلاع‌رسانی از نحوه رسیدگی به پرونده از مواردی است که موجب افزایش اعتماد به دستگاه قضایی می‌شود، در مقابل حق بر حریم خصوصی متهم و ملاحظات امنیتی حاکم بر مرحله پیش از دادرسی محدودیتی‌هایی را ایجاد می‌کند.

قانون آیین دادرسی کیفری در ماده ۹۶ انتشار تصویر و مشخصات متهم در مرحله تحقیقات مقدماتی توسط رسانه‌ها و مراجع انتظامی و قضایی ممنوع می‌کند. این مقرر در ادامه ماده ۹۱ این قانون و تأکید بر اصل محرمانگی تحقیقات مقدماتی است. در ادامه ماده ۹۶ مصادیق استثنای امکان انتشار تصویر را برمی‌شمارد. اما درباره سایر افراد درگیر در پرونده اعم از بزه‌دیده، شهود و مطلعان قانون ساکت است و شاید تنها با استناد عمومیت ماده ۹۱ اطلاعات این اشخاص را هم محرمانه تلقی کرد. ماده ۱۱ قانون آیین دادرسی کیفری فرانسه^۲ نیز تحقیقات مقدماتی را محرمانه اعلام و در مواردی که نیاز به اطلاع‌رسانی عمومی باشد، تنها حقایق مرتبط با پرونده و نه مسائلی را که نیاز به تصمیم‌گیری قضایی دارند، دادستان به صلاحدید خود یا به درخواست مقام قضایی با رعایت حقوق متهم می‌تواند منتشر کند. بر این اساس به نظر می‌رسد انتشار تصویر متهم با توجه به اینکه ورود اتهام

۱. ماده ۳۵۲ قانون آیین دادرسی کیفری: «محاکمات دادگاه علنی است، مگر در جرایم قابل گذشت که طرفین یا شاکی، غیرعلنی بودن محاکمه را درخواست کنند. همچنین دادگاه پس از اظهار عقیده دادستان، قرار غیرعلنی بودن محاکم را در موارد زیر صادر می‌کند: الف) امور خانوادگی و جرائمی که منافی عفت یا خلاف اخلاق حسنه است. ب) علنی بودن، مخل امنیت عمومی یا احساسات مذهبی یا قومی باشد. تبصره - منظور از علنی بودن محاکمه، عدم ایجاد مانع برای حضور افراد در جلسات رسیدگی است.»

ماده ۴۰۰ همان قانون: «محاکمات دادگاه کیفری یک، ضبط صوتی و در صورت تشخیص دادگاه، ضبط تصویری نیز می‌شود. انتشار آنها ممنوع و استفاده از آنها نیز منوط به اجازه دادگاه است.»

مسئله قضایی است و موجب نقض حریم خصوصی وی و مغایرت با فرض بی‌گناهی می‌شود، امکان‌پذیر نباشد.

در خصوص سایر مراحل دادرسی قانون آیین دادرسی کیفری تصریحی ندارد. از یک سو می‌توان گفت انتشار اطلاعات و جریان دادرسی هنگامی که اصل بر علنی بودن رسیدگی است و نباید مانعی جهت حضور افراد در دادگاه ایجاد کرد، مجاز است و از طرف دیگر با استناد به اصل محرمانگی و رعایت حریم خصوصی باید قائل به توسیع محرمانگی انتشار تصویر و مشخصات متهم به تمامی مراحل رسیدگی قضایی شد.

در تأیید دیدگاه اخیر همچنین می‌توان به امکان تصویربرداری توسط مقام قضایی به دلایلی غیر از انتشار عمومی اشاره کرد. به موجب ماده ۱۹ دستورالعمل نحوه تحقیق و رسیدگی با استفاده از سامانه‌های ارتباط الکترونیک «هرگونه عکس‌برداری یا تصویربرداری یا ضبط صدا از جلسه ممنوع است، مگر در مواردی که به موجب مقررات یا تشخیص مرجع قضایی که در این صورت فقط توسط مرجع قضایی انجام می‌شود». بنابراین به موجب دستورالعمل مزبور به‌صراحت تصویربرداری از جلسات رسیدگی ممنوع شد. اما در راستای نظارت عمومی بر عملکرد دستگاه قضایی ماده ۵ دستورالعمل حفظ کرامت و ارزش‌های انسانی در قوه قضاییه مصوب ۱۳۹۳ با اصلاحات بعدی تکالیفی برای دادگاه پیش‌بینی کرده است.^۱

۵.۲. انتشار اطلاعات تحت حمایت حق آزادی بیان

همان‌طور که دادگاه اروپایی حقوق بشر در پرونده‌ای اعلام کرده است: «هرچند رسانه‌های جمعی نباید از حدود تعیین‌شده به‌منظور اجرای صحیح عدالت تجاوز کنند، اما موظف‌اند که اطلاعات و ایده‌های مربوط به موضوعاتی را که در دادگاه‌ها مطرح می‌شود، مانند سایر زمینه‌های مورد علاقه عمومی، منتشر کنند. رسانه‌ها نه تنها وظیفه دارند چنین اطلاعات و ایده‌هایی را منتشر کنند، بلکه مردم نیز حق دریافت آنها را دارند».^۲ حق بر دسترسی به اطلاعات در شرایطی که امکان حضور و پرسشگری مستقیم توسط مردم وجود ندارد با وجود رسانه‌های آزاد تأمین می‌شود.

بنابراین پس از بحث در خصوص تکلیف دادگاه جهت فراهم آوردن امکان حضور افراد و انتشار اطلاعات پرونده نوبت به تمهیداتی که در خصوص شرایط افشا و انتشار این اطلاعات دارند، می‌رسد.

۱. ماده ۵: «در اجرای اصل ۱۶۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مبنی بر رعایت اصل علنی بودن محاکمات و همچنین در جهت پاسخگویی به افکار عمومی و اطلاع رسانی راجع به روند رسیدگی به پرونده‌های مهم، به‌ویژه پرونده‌های مرتبط با حقوق عامه، دستگاه‌های مشمول حسب مورد مکلف به انجام اقدامات زیر می‌باشند:

الف) فراهم آوردن موجبات حضور افراد به‌ویژه رسانه‌ها در جلسات دادرسی با رعایت اصل ۱۶۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و همچنین بند ۶ ماده ۶ قانون مطبوعات، مصوب ۱۳۷۹ و مواد ۳۵۲، ۳۵۳، ۴۰۰ و ۴۱۳ قانون آیین دادرسی کیفری و پیش‌بینی مکان مناسب برای برگزاری جلسات دادرسی؛

ب) فراهم آوردن موجبات دسترسی عموم به دادنامه‌های صادرشده از مراجع قضایی از طریق بارگذاری این آرا در بانک آرای پژوهشگاه قوه قضاییه با همکاری مرکز آمار و فناوری اطلاعات قوه قضاییه، با رعایت اصل محرمانگی و در جهت حفظ حیثیت اشخاص؛

پ) انتشار فوری احکام محکومیت قطعی راجع به جرائم موضوع تبصره ماده ۳۶ قانون مجازات اسلامی در رسانه ملی یا یکی از روزنامه‌های کثیرالانتشار و همچنین انتشار احکام محکومیت موضوع صدر این ماده در یکی از روزنامه‌های محلی در صورتی که موجب اختلال در نظم یا امنیت نباشد؛

ت) برگزاری جلسات منظم از سوی سخنگوی قوه قضاییه با رسانه‌ها و اطلاع رسانی پیرامون پرونده‌ها و دیگر اخبار مهم قوه قضاییه همراه با بهبود و ارتقای روند اطلاع‌رسانی به‌نحوی که بر فرایند دادرسی و اقتضائات اصل بی‌طرفی خللی وارد نشود؛

ث) انتشار سالانه اطلاعات عمومی راجع به عملکرد قوه قضاییه به‌ویژه اطلاعات راجع به وظایف، ساختار، روش‌ها و مراحل ارائه خدمات به عموم و سازوکارهای شکایت شهروندان از تصمیمات یا اقدامات دستگاه‌های مشمول در راستای حکم مقرر در ماده ۱۰ قانون انتشار و دسترسی آزاد به اطلاعات، مصوب ۱۳۸۸، با رعایت فصل چهارم این قانون».

2. Sunday Times v UK (1979-80) 2 EHRR 245, [65].

آیا امکان نشر اطلاعات به صورت مطلق ذیل اصل آزادی بیان حمایت می‌شود و یا پاره‌ای ملاحظات موجب تخصیص اصل مزبور می‌گردد.

همان‌طور که گفته شد هدف اصلی رسیدگی علنی نظارت بر رفتار مسئولان در نظام عدالت کیفری است، اما از آنجایی که جرم موجب نقض قواعد و امنیت اجتماعی است، انعکاس رسانه‌ای آن همواره موضع جالب و مورد توجه مخاطبان بوده است. افزایش همزیستی و پوشش بی‌کم‌وکاست جرائم توسط رسانه‌های جمعی موضوع تحقیقات گسترده‌ای است که زیان و فواید این موضوع را بررسی می‌کنند (فرجیها، ۱۳۸۵: ۸۴). اما فارغ از شیوه و امکان تأثیر، موضوع مورد بررسی در این مقاله اطلاعاتی است که به موجب رسیدگی علنی در جریان رسیدگی پرونده در معرض قضاوت آنها قرار می‌گیرد.

با توجه به اینکه محور اصلی رسانه‌های جمعی و شبکه‌های اجتماعی امروز تصویر است، پرسش مهم امکان انتشار این تصاویر و امکان پخش تصویری جریان دادرسی است. همان‌طور که گفته شد علنی بودن دادرسی تکلیفی ایجابی برای دولت‌ها ایجاد می‌کند و آن فراهم ساختن مؤلفه‌های رسیدگی علنی است. افزایش تعداد پرونده‌ها، محدودیت در فضای اتاق دادگاه و تمرکز دادگاه‌ها در مراکز شهرستان‌ها و استان‌ها موجب شده است که موانعی در اجرای رسیدگی علنی و امکان حضور حضار و علاقه‌مندان و ذی‌نفعان غیرمستقیم به موضوع مورد رسیدگی وجود داشته باشد.

اما لزوم حفظ محرمانگی اطلاعات افراد درگیر در پرونده به‌ویژه متهمان موجب شده است در بسیاری از کشورها امکان حضور دوربین و تصویربرداری در جلسه رسیدگی وجود نداشته باشد. برای مثال در آلمان تصویربرداری از جلسه رسیدگی ممکن نیست، هرچند نقاشی کردن ممنوعیتی ندارد. دادگاه‌های فرانسه تصویربرداری از جلسات رسیدگی را منوط به اخذ مجوز از وزارت دادگستری و اعلام رضایت طرفین درگیر در پرونده کرده‌اند.^۱ در انگلستان نیز تصویربرداری به هر شکل اعم از فیلم، عکس، پرتو یا نقاشی در دادگاه جرم‌نگاری شده و این ممنوعیت به هر تصویری که از هنگام ورود تا خروج از ساختمان دادگاه گرفته می‌شود، تعمیم داده شده است^۲، با این حال با اخذ مجوز کتبی از مقام ذی‌ربط^۳ در دادگاه علنی، امکان تصویربرداری از جلسه رسیدگی وجود دارد.^۴ عدم به تصویر کشیدن متهم از جمله حقوق اساسی وی در دادگاه‌های هندوستان است، بر این اساس حضور دوربین در دادگاه‌های این کشور ممنوع شده است (Khubalkar et al., 2022 : 378). در مقابل در دادگاه‌های استرالیا اصل بر رسیدگی علنی و تصویربرداری از جلسه رسیدگی است^۵ که این اصل با صدور قرار عدم افشاء^۶، قرار محدود یا محرمانه ساختن^۷ از حالت علنی خارج می‌شود.^۸ دادگاه باید دلایل تصمیم خود در خصوص صدور قرارهای مزبور را برای عموم اعلام کند.

ماده ۳۵۳ قانون آئین دادرسی کیفری اصل را بر امکان انتشار جریان رسیدگی توسط رسانه‌ها دانسته و به درستی افشای هویت توسط ایشان را ممنوع ساخته است. تبصره ۲ این ماده استثنایی بر حمایت از حق بر حریم خصوصی وارد کرده و با درخواست دادستان کل کشور و موافقت رئیس قوه قضاییه امکان افشای هویت را نیز ممکن ساخته است. با توجه به شرایط دشواری که در این تبصره پیش‌بینی شده به نظر می‌رسد در خصوص افشای هویت افراد درگیر در پرونده قانون آیین دادرسی

1. Decree No. 2022-462 of March 31, 2022 taken for the application of Article 1 of Law No. 2021-1729 of December 22, 2021 for confidence in the judicial institution

2. section 41 of the Criminal Justice Act 1925

3. Lord Chancellor

4. The Crown Court (Recording and Broadcasting) Order 2020

5. In camera

6. concealment

7. Suppression or non-publication

8. Open Courts Act 2013

کیفری رویکردی سختگیرانه دارد. هرچند در عمل در پرونده‌های مورد توجه افکار عمومی افشای هویت و انتشار تصویر اطراف درگیر در پرونده نه‌تنها در جریان رسیدگی که حتی در روند تحقیقات مقدماتی نیز صورت می‌گیرد.^۱ در این زمینه نظر دادگاه اروپایی حقوق بشر نیز اطلاع‌رسانی توسط مقامات قضایی را مشروط به این امر دانسته که این امر توأم با احتیاط و حساسیتی باشد که لازمه رعایت فرض بی‌گناهی افراد باشد^۲ (به نقل از غلاملو، ۱۳۹۰: ۱۲۱).

علی‌رغم پیش‌بینی امکان حضور نمایندگان رسانه‌ها در جلسات دادرسی به موجب قانون آیین دادرسی کیفری و همچنین تصریح بند «الف» ماده ۵ دستورالعمل حفظ کرامت و ارزش‌های انسانی در قوه قضاییه^۳ به فراهم آوردن موجبات حضور افراد به‌ویژه رسانه‌ها در جلسات دادرسی، تصویربرداری از جلسه رسیدگی با توجه به سایر مواد از جمله تبصره ۱ ماده ۳۵۳ قانون آیین دادرسی کیفری و ماده ۱۹ دستورالعمل نحوه رسیدگی الکترونیک امکان‌پذیر نیست.

یکی از مبانی حق بر دادرسی علنی را حق بر نظارت همگانی به‌عنوان یکی از جلوه‌های حق بر آزادی بیان^۴ عنوان کرده‌اند، اما در واقع نسبت حق آزادی بیان به حق دادرسی علنی نسبت عموم و خصوص من وجه است. مبانی و تکالیف متناظر این دو حق متفاوت‌اند. در مقابل هر حقی، تکلیفی وجود دارد. در روابط میان حاکمان و حکومت‌شوندگان هم حق آزادی بیان و حق بر دادرسی علنی تکلیفی را برای حاکمیت ایجاد می‌کند. آزادی بیان برای حاکمان موجد تکلیفی منفی یا سلبی است، یعنی حکومت از جهتی تکلیف خودداری در قبال آن دارد و باید آن را محترم شمرده و مانع تحقق آن نشود، درحالی‌که حق دادرسی علنی حقی مثبت^۵ یا ایجابی است و فراهم کردن امکان تحقق آن تکلیفی را متوجه حکومت می‌کند. جالب آنکه این موضوع با قسمت دیگر از نظریات موافقان توسعه حدود رسیدگی علنی در زمینه محدود کردن مداخلات دولت در تعارض است^۶ (Wrag, op.cit:3).

از سوی دیگر در مواردی که رسیدگی غیرعلنی باشد و قانونگذار بنا به مصالحی حضور عموم را در جریان رسیدگی ممنوع کرده باشد، به‌نظر می‌رسد این ممنوعیت شامل ممنوعیت انتشار اطلاعات پرونده توسط دیگران نیز باشد.

محدودیت مهمی که رسانه‌ها در پخش اخبار مرتبط با جرائم دارند، رعایت اخلاق رسانه‌ای^۷ است که از بحث حاضر خارج و موضوع تحقیق دیگری است، ولی به‌صورت اجمالی در حوزه تولید محتوای رسانه و خبررسانی رعایت هنجارهای اخلاقی جامعه، رعایت حریم خصوصی افراد و عدم پیش‌داوری، تهییج نکردن جامعه جهت رسیدن به منافع اقتصادی بنگاه خبری و توجه به منافع عمومی ضروری است، از این رو گفته شده است «روزنامه‌نگارانی که در حوزه حقوقی دخیل‌اند نیز به آموزش نیاز دارند تا اطمینان حاصل شود که آنها به‌صورت اخلاقی و قانونی به مردم گزارش می‌دهند. حقوقدانان نیز باید آموزش مشابهی داشته باشند»^۸ (Khubalkar et al., op.cit: 381) بنابراین فارغ از ممنوعیت‌های قانونی، محدودیت‌های اخلاقی نیز بر پخش تصویری دادگاه‌ها به‌ویژه در رسیدگی کیفری حاکم است.

۱. افشای هویت متهمان پرونده قتل مرحوم داریوش مهرجویی و همسرش.

۲. برای مطالعه بیشتر ر.ک: غلاملو، ۱۳۹۰: ۱۱۱-۱۳۶.

۳. فراهم آوردن موجبات حضور افراد به‌ویژه رسانه‌ها در جلسات دادرسی با رعایت اصل ۱۶۵ قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و همچنین بند ۶ ماده ۶ قانون مطبوعات مصوب ۱۳۷۹ و مواد ۳۵۲، ۳۵۳، ۴۰۰ و ۴۱۳ قانون آیین دادرسی کیفری و پیش‌بینی مکان مناسب برای برگزاری جلسات دادرسی.

4. Freedom of expression

5. Positive right

6. See discussion in Michael Tugendhat, *Liberty Intact* (OUP, 2017), 202-208.

7. Media ethics

9. KHUBALKAR DEEPTI, SHARMA SHILPA, SINGH DARI SUKHVINDER. October 2022. *MEDICINE, LAW & SOCIETY*. Vol. 15, No. 2, pp. 357-384

موضوع بحث برانگیز دیگر در زمینه انتشار اخبار دادرسی و اطلاع‌رسانی افراد در داخل دادگاه به‌وسیله پلتفرم‌های دیجیتال است. شبکه‌های اجتماعی جلوه‌های نوینی از نحوه ارتباطات و پخش اطلاعات در دوران جدید عرضه کرده‌اند. انتشار اطلاعات در بستر شبکه‌های اجتماعی توسط افراد عادی و غیرحرفه‌ای که بر خلاف رسانه‌های رسمی نهاد و قواعد ناظری ندارند صورت می‌گیرد، بر همین اساس گفته شده که در بیشتر کشورها ورود دستگاه‌های دیجیتال در ساختمان دادگاه ممنوع است^۱ و اعتقاد بر این است که وجود ابزارهای دیجیتال و انتشار لحظه‌ای و برخط روند رسیدگی مطابق با اهداف اصل رسیدگی علنی است، زیرا شبکه‌های اجتماعی به دموکراتیزه کردن جوامع و نظارت هرچه بیشتر شهروندان در عرصه‌های مختلف کمک کرده‌اند و تنها مانع همراه داشتن ابزارهای دیجیتال وضعیت سنتی جلسه رسیدگی است (Hall-Coates, 2015: 103).

بر این دیدگاه ایراداتی وارد است، از جمله اینکه نظارت و اطلاع‌رسانی در انباشت داده‌ها و دیدگاه‌های ارائه‌شده از سوی کاربران در بستر شبکه‌های اجتماعی از جمله توئیتر اگر نگوییم ناممکن، بسیار دشوار است و مشکل دیگر حقوق افراد حاضر در دادگاه است. متهم، بزه‌دیده و شهود دارای حق بر حریم خصوصی‌اند که اطلاع‌رسانی برخط و بدون نظارت روند رسیدگی قطعاً این حق را به مخاطره خواهد انداخت.

در نهایت چه تفاوتی میان انتشار اطلاعات توسط نظام قضایی و مطبوعات آزاد وجود دارد؟ و چرا ما اصرار می‌کنیم که در رسیدگی علنی نه‌تنها تکلیفی برای انتشار مشخصات اطراف دعوا و جزئیات موضوع ندارند، بلکه باید حریم خصوصی افراد رعایت شود، اما رسانه‌ها باید امکان اطلاع‌رسانی را داشته باشند؟ در واقع به‌نظر می‌رسد انتشار تصاویر و اطلاعات توسط نظام قضایی می‌تواند به ابزاری برای نشان دادن قدرت و تعدی به حقوق متهم و توجیه حکم بدل شود، این در حالی است که فراهم کردن امکان رسیدگی علنی و اجازه حضور مطبوعات آزاد با در نظر گرفتن حقوق متهم و سایر افراد درگیر در پرونده امکان نظارت بر رفتار قضایی را تأمین و حق بر اطلاع‌رسانی و کسب اطلاعات صحیح برای مردم را فراهم می‌آورد.

۶. نتیجه

در جوامع دموکراتیک، مشارکت مردم در نظارت بر حاکمیت موجب ایجاد سرمایه اجتماعی و اعتماد عمومی و احساس امنیت در شهروندان می‌شود. رسیدگی علنی در دستگاه قضایی محل تبلور و نماد این شکل از مشارکت و نظارت است. حضور مردم در جلسه رسیدگی موجب می‌شود که قاضی خود را در معرض قضاوت و داوری عمومی ببیند و با دقت و انصاف بیشتری تصمیم‌گیری کند.

اما عدالت و انصاف امروزه معنای متفاوتی نسبت به مفهوم قرن هجدهمی آن نزد اندیشمندان فایده‌گرایی که قائل به رسیدگی علنی بودند تا هم نظارت قضایی تأمین شود و هم دیدن سرنوشت متهم موجب عبرت سایرین شود، دارد. در پی ظهور ابزارهای نوین، سرعت انتشار اخبار و انقلاب در تولید و انتشار تصاویر، چالش‌های جدیدی را در پیش روی مفهوم و حدود اطلاع‌رسانی و در معرض عموم بودن و حفظ حریم خصوصی متهم و سایر افراد درگیر در پرونده قرار داده است. از یک سو تمایل به توسعه جلوه‌هایی از رسیدگی علنی به مرحله تحقیقات مقدماتی و اقدامات ضابطان قضایی و همچنین همراه داشتن تلفن‌های هوشمند و گزارش لحظه‌ای رسیدگی در دادگاه وجود دارد و از سوی دیگر وجود ابزارهای نوین موجب تأکید بیش از پیش بر لزوم حفظ حق بر حریم خصوصی و تصویر افراد شده است.

۱. ر.ک: ماده ۱۳ دستورالعمل نظارت بر تردد مراجعین و ارتقای رفتار سازمانی در قوه قضاییه در ایران.

تفاوت پژوهش حاضر با سایر آثار موجود در این زمینه اتخاذ نظریه‌ای واحد و فارغ از جهت‌دهی شخصی و سیاسی در رفع تعارض میان این حقوق است. نگاه ریشه‌ای و بنیادین به اهداف حق بر رسیدگی علنی از یک سو و حق بر حریم خصوصی از سوی دیگر امکان نیل به راه‌حل مناسب در هزارتوی پیش رو را ممکن می‌سازد. در واقع هر حق موجد تکلیفی برای دیگری است. در مقام رفع تعارض میان دو حق به حقوق و تکالیف متناظری که هر حق ایجاد می‌کند، باید توجه شود. در مرحله بعد توجه به اهمیت و مرتبه آنها به این معنا که از حقوق اساسی بشر محسوب می‌شوند یا نه در نظر گرفته می‌شود (Waldron 1989:519).

در این تحقیق با بررسی مفهومی حق دادرسی علنی و حق بر تصویر متهم، اولاً این نتیجه حاصل شد که هر دو حق همزمان قابل اعمال هستند، بدین صورت که هر حق موجد تکلیفی است و هر دوی این حق‌ها تکلیف‌هایی را برای حکومت ایجاد می‌کنند. بنابراین حق بر دادرسی علنی موجد تکلیف حکومت برای فراهم نمودن تمهیدات لازم برای تحقق اهداف دادرسی علنی و نظارت بر دستگاه قضا توسط عموم جامعه و حق بر رعایت خصوصی و به‌ویژه حق بر تصویر موجد تکلیف عدم افشای هویت طرفین درگیر در پرونده است. از این رو باید امکان انتشار جریان دادرسی و دسترسی مردم به روند رسیدگی و عدم افشای هویت افراد درگیر به‌ویژه تصویر ایشان فراهم شود، هرچند عدم افشای هویت برای حضار غیرممکن است و در این مرحله ناچار به سنجش وزن و جایگاه این حقوق هستیم. هر دو حق مزبور از حقوق اساسی افراد هستند و در جلسه رسیدگی متهم از هر دو حق منتفع می‌شود و از این رو لازمه برخورداری وی از حق رسیدگی علنی چشم‌پوشی جزئی از حق بر حریم خصوصی‌اش است.

اما همان‌طور که گفته شد انتشار جریان رسیدگی در صورتیکه در انحصار و در اختیار دولت قرار گیرد، احتمال و امکان جهت‌دهی به جریان و نحوه رسیدگی و توجیه حکم را فراهم می‌آورد، در صورتیکه انتشار جریان رسیدگی توسط رسانه‌های آزاد تضمینی بر نظارت شهروندان خواهد بود. بنابراین در موضوعاتی که توجه افکار عمومی را جلب می‌کند و منافع عمومی در اطلاع‌رسانی از پرونده است، باید امکان حضور رسانه‌ها در جلسه دادرسی و تا حد امکان پخش جریان رسیدگی با حفظ حقوق متهم و سایر افراد درگیر در پرونده فراهم شود. بنابراین در قسمت دوم نتیجه‌گیری و در مواجهه حق آزادی بیان مطبوعات با حق بر حریم خصوصی متهم، باید گفت که هدف اصلی اطلاع‌رسانی رسانه‌ها نظارت بر جریان رسیدگی و نحوه عملکرد دستگاه قضاست و به‌عنوان وجدان بیدار جامعه وظیفه حراست و اطلاع‌رسانی در خصوص منافع عمومی جامعه متوجه آنهاست در این راستای افشای هویت متهمی که در پناه اصل برائت است خارج از وظیفه ذاتی آنهاست و رسانه‌ها باید مقید به حدود اخلاقی و قانونی در اطلاع‌رسانی باشند.

منابع

الف) فارسی

۱. ابراهیمی، پیمان (۱۳۸۴). «بزه‌دیده به‌منزله شاکی و حقوق او در مقررات دادرسی کیفری ایران». *مجله حقوقی و قضایی دادگستری*، (۵۳ و ۵۴)، ۲۸۷-۳۲۴.
۲. احمدی، سیدمحمدصادق (۱۳۹۶). «تحلیلی بر مفهوم حق نظارت همگانی بر قدرت بر اساس دو رابطه حق-ادعا و حق-آزادی». *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی دانشگاه تهران*، ۴۷(۳)، ۷۰۷-۷۲۳.
۳. اداره کل امور فرهنگی و روابط عمومی مجلس شورای اسلامی (۱۳۶۴). *صورت مشروح مذاکرات مجلس بررسی نهایی قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران*. ج ۳، تهران.
۴. اسکندری، مصطفی (۱۳۹۰). *حکومت اسلامی و حریم خصوصی*. قم: مجلس خبرگان.

۵. اللهیاری، مهدی؛ طباطبائی لطفی، عصمت‌السادات (۱۴۰۰). موانع نظری رعایت اصل علنی بودن محاکمات، *مطالعات فقهی و فلسفی*، ۱۲(۴۵)، ۱۱۵-.
۶. بکاریا، سزار (۱۷۶۴). *رساله جرائم و مجازات‌ها*. ترجمه محمدعلی اردبیلی، چ ششم، تهران: میزان.
۷. حاجی‌پور کندرود، علی؛ هاشمی، سیدمحمد؛ یآوری، اسدالله؛ جلالی، محمد (۱۳۸۹). «تأملی در موانع تحقق اصل علنی بودن دادرسی‌ها در حقوق ایران». *فصلنامه مطالعات حقوق عمومی*، ۹۴ (۹)، ۱۱۷۱-۱۱۹۰.
۸. خالقی، علی (۱۳۸۳). «علنی بودن دادرسی در پرتو اسناد بین‌المللی و حقوق داخلی». *مجله پژوهش‌های حقوقی*، ۳(۵)، ۲۹-۴۹.
۹. خالقی، علی (۱۳۸۸). «تأملی بر انتشار تصویر چهره متهم در روزنامه‌ها». *مجله پژوهش‌های حقوقی (علمی ترویجی)*، ۱۵، نیمسال اول ۱، ۱۳-۲۶.
۱۰. راسته، مرتضی؛ توجهی، نعمتی، مژگان (۱۴۰۰). «هم‌سنجی مؤلفه‌های دادرسی علنی در نظام بین‌المللی حقوق بشر و نظام دادرسی کیفری ایران». *مجله پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی* ۱۰. ش. ۲۰. اسفند ۱۴۰۰. ۲۰۹-۲۴۱.
۱۱. سینگر، پیتر؛ دلازرای رادک، کاتازینا (۱۳۹۹). *فایده‌گرایی در آمدی خیلی کوتاه*. ترجمه محمد زند، تهران: لوگوس.
۱۲. طباطبایی لطفی، عصمت‌السادات؛ اللهیاری، مهدی (۱۴۰۰). «موانع نظری رعایت اصل علنی بودن محاکمات». *مجله مطالعات فقهی و فلسفی*، ۱۲(۱)، پیاپی ۴۵.
۱۳. فرجیها، محمد (۱۳۸۵). «بازتاب رسانه‌ای جرم». *فصلنامه علمی پژوهشی رفاه اجتماعی*، ۲(۶)، ۵۸-۸۴.
۱۴. فضائلی، مصطفی (۱۳۹۳). «جایگاه و اصول دادرسی عادلانه در حقوق بشر و دکترین قضایی اسلام». *فصلنامه پژوهش تطبیقی حقوق اسلام و غرب*، ۱(۱)، ۱۵۹-۱۷۸.
۱۵. غلاملو، جمشید (۱۳۹۰). «تزاخم و توازن حقوق فرد و جامعه در دادرسی‌های کیفری». *پژوهش‌های حقوقی*، ۱۱۱-۱۱۶.
۱۶. کشکولیان، اسماعیل؛ حیدری، مسعود (۱۴۰۱). «سیر تحولات دادرسی دادگاه اطفال در حقوق کیفری ایران». *فصلنامه حقوق کودک*، ۹(۳)، ۳۵-۴۷.
۱۷. مرادی حسن‌آباد، محسن (۱۳۹۳). «پوشش تلویزیونی فرایند رسیدگی در دادگاه‌های کیفری». *مجله حقوقی دادگستری*، ۷۸(۸۷)، ۱۴۶-۱۶۳.
۱۸. مهرا، نسرین، قلی‌پور، غلامرضا (۱۴۰۰). «اساسی سازی نسبی دادرسی منصفانه در قانون اساسی مشروطه». *فصلنامه پژوهش حقوق کیفری*، ۹(۳۴)، ۶۳-۹۷.

ب) انگلیسی

19. Bentham, J. (1843a). An essay on political tactics. In Bowring J (ed.), Works of Jeremy Bentham, Vol. 2. Edinburgh: William Tait, pp. 316. Available at <http://oll.libertyfund.org/titles/bentham-the-works-of-jeremy-bentham-vol-2> (generated January 22, 2010)
20. Biber, K. (2019). Dignity in the digital age: Broadcasting the Oscar Pistorius trial. *Crime, Media, Culture*. 15(3),401-422.
21. Bingham, T.(2011). *The Rule of Law*. Penguin Books, 68.
22. John, R. (1999). *A Theory of Justice* (OUP, revised edn), 47-52.
23. Jüri, L. (2019). *Kant and the Two Principles of Publicity*. The European Legacy.
24. KHUBALKAR DEEPTI, SHARMA SHILPA, SINGH DARI SUKHVINDER (2022). *MEDICINE, LAW & SOCIETY*. 15(2), 357-384.
25. Kremens, K. (2014). "The protection of the accused in international criminal law according to the human rights law standard". *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*, 1(2), 26-48.
26. Waldron, J. (1989). "Rights in Conflict". *Ethics, The University of Chicago Press*, 99(3), 503-519 .
27. Hall-Coates Shauna (2015). *Following Digital Media into the Courtroom: Publicity and the Open Court Principle in the Information Age*. 24 Dal J Leg Stud 101.

ج) منابع اینترنتی

28. How to Attend a Hearing, [https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press&c=\(last visited on 04/05/2022\)](https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=press&c=(last%20visited%20on%2004/05/2022))
29. <https://medium.com/@northpolenatethe-right-to-privacy-vs-the-right-to-a-fair-trial-police-officer-disciplinary-records-38b86be3d3a6>: Nathaniel North :The Right to Privacy vs. the Right to a Fair Trial: Police Officer Disciplinary Records .11 November 2023
30. https://www.wipo.int/edocs/mdocs/mdocs/en/wipo_reg_ip_sport_sin_14/wipo_reg_ip_sport_sin_14_t_11.pdf
31. <https://donya-e-eqtesad.com/>